

РЕЦЕНЗИЯ

**От доц. д-р Преслав Димитров, Ръководител катедра „Туризм“ на
Стопанския факултет при Югозападен университет „Неофит Рилски” –
Благоевград в качеството си на член на научното жури съгласно Заповед
№1649 / 03.06.2015 г. на Ректора на Югозападен университет „Неофит Рилски“**

по процедурата за публична защита на:

Иванка Петрова Въсенска,

редовен докторант към Катедра „Туризм“ при Стопанския факултет на ЮЗУ

„Неофит Рилски“ на тема:

**„Управление привлекателността на туристическата дестинация“
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по
професионално направление 3.9 „Туризм“, по научната специалност
„Икономика и управление (туризм)“**

Иванка Петрова Въсенска е редовен докторант към Катедра „Туризм” на Стопанския факултет при ЮЗУ „Неофит Рилски”. Родена е през 1979 г. Средното си образование си е придобила в Средно Общобразователно Училище “Пейо Яворов”, гр. Пловдив с разширено изучаване на немски език, история и литература. Има бакалавърска степен по “Туризм” от ЮЗУ „Неофит Рилски“, гр. Благоевград. В същото висше училище се е обучавала и в магистърските програми по “Мениджмънт на алтернативните форми на туризм” и „Международни Икономически Отношения“.

Представеният за обсъждане от Иванка Въсенска дисертационен труд е с обем от 234 стандартни страници, компютърно набран текст, тях от 17 страници са приложения. В структурно отношение се състои от въведение, три глави, заключение и три приложения. Така представената разработка като структура отговаря на изискванията за композиционно и съразмерно разположение на отделните глави.

Библиографският апарат на работата е представен на 15 страници в края на разработката и включва както следва: 231 информационни източника, от които 8 на кирилица, 211 на латиница и 11 интернет източника.

Темата за управлението на привлекателността на туристическата дестинация в съвременната икономическа среда, въобще, разбира се е практически значима. И както правилно отбелязва авторът **във въвеждащата част, актуалността** на проблематиката, разглеждаща управленските подходи и решения към повишаването привлекателността на туристическата изисква дуалност в интерпретацията. Тя произтича, от една страна, от все по нарастващата роля на туризма в световната и националните икономики и, от друга, от все по-голямата изразена сезонност на туристическите потоци, респективно в резултатите, които туристическите предприятия планират и очакват да постигнат в процеса на работа.

С увода, авторът е задал същността на темата и актуалността на поставените проблеми. Извел е също така изследователския обект и предмет, хипотези на дисертационния труд и поставените във връзка с тяхното изпълнение задачи, както и съществуващите ограничения. Задал е местоназначението на практическата реализация на изследването – туристическа дестинация България, обосновавайки избора си със специфичното отношение на заинтересованите от развитието на дестинацията страни към тематиката на управлението на привлекателността. Преди всичко, с оглед на готовността му да приложи методическия инструментариум, предложен в дисертационния труд.

За обект на изследване в дисертационния труд са изведени туристическите дестинации, всички заинтересовани страни от управлението и развитието на привлекателността им, както и потребителите на туристически услуги в България – чуждестранните и българските туристи.

Предмет на изследване на дисертационния труд, е да се привлече вниманието на всички заинтересовани страни върху влиянието, което категорията привлекателност на туристическата дестинация оказва върху процеса на избор на предпочитана ваканционна локация. Туристическите дестинации, в процеса на осъществяване на дейността си, създават съвкупност от връзки, отношения и взаимодействия, които обхващат различни заинтересовани страни и пазари в

туристическата индустрия. Ето защо, от гледна точка на дейността по управлението, от изключително значение е осигуряването на устойчивост на туристическо развитие, ограничаване на негативните ефекти и увеличаване на положителните въздействия от осъществяваната туристическа дейност.

Акцентът е поставен върху извеждането на елементите и взаимовръзките в управлението на привлекателността на туристическата дестинация, позволяващи разглеждането ѝ като отделна управленска подсистема, както и на методите за анализ и оценка на привлекателността, при използване на съответстваща съвкупност от критерии и показатели за анализ и оценка.

Методологичната основа на разработката включва набор от основни научни методи, както и научни трудове и публикации на български и чужди автори.

Глава първа разглежда теоретични въпроси на категориите „туристическа дестинация“ и „привлекателност“ на туристическата дестинация. Проследено е състоянието и развитието на теоретическата мисъл във връзка с тях и са изведени особеностите им в сферата на туризма на ниво туристическа дестинация. Изведени са хипотезите, които дисертационния труд доказва, както и основните атрибути на категорията „привлекателност“. Специално внимание е отделено на приложението на системния подход в управлението на туристическата сфера. Посочено е, че оценката на привлекателността се извършва, посредством анализ на решенията на управленския апарат на централно, регионално и локално ниво, както и от реалните мнения на потребителите. Установява се също така, че за разлика от други подобни сравнения, в туризма трудно може да бъде приет общовалиден метод за управление на привлекателността на туристическите дестинации. Възприятията, мотивацията и нагласите на потребителите са индивидуални и личностни характеристики, но те се влияят както от социалната среда на приносителя си, така и от имиджа, който дестинациите прожектират към нея/него в стремежа си да го/я привличат. Обръща се внимание на виждането, че ефективното управление на привлекателността на туристическата дестинация е обусловено от прилагането на системния подход и анализ. За целта се разграничават две възможности - да се намали степента на неопределеност с целенасочено моделиране и планиране или – да се използва

такава стратегия за управление, която да осигурява адекватна реакция от страна на проектните екипи при нежелани отклонения.

Глава втора е изцяло ориентирана към методологическите въпроси по управлението на привлекателността на туристическата дестинация в контекста на икономиката на преживяванията и дискурса на трансформацията. Изследването е насочено към определяне на критерии и показатели за анализ и оценка при управлението привлекателността на туристическата дестинация, както и на съответстващите им методи. Представен е кратък литературен обзор на понятията преживявания и автентичност, както и на връзката и стойността, която носят на потребителя, който според автора оказва помощ за постигане на целите на разработката. Разгледани са редица количествени и качествени оценъчни методики.

Авторът представя в точка втора анализ на потребителските нагласи по отношение „привлекателността“ на туристическата дестинация на 624 международни туристи, посетили България, в периода май 2013 г. до декември 2014 г., на базата, на които са проведени два вида анализ на данните. Тези анализи се базират на електронно проведено анкетно проучване, което според автора цели да обхване максимално голяма извадка от интересните за проучването пазарни сегменти – международни туристи от Гърция, Турция, Русия, Македония и Германия. Споменатите чуждестранните пазари, не само са част от възприетите като генериращи по отношение на туризма в България (Стратегия за устойчиво развитие на туризма, Министерство на туризма, 2013), но и са генерирани едни от най-големите и постоянни туристопотоци в страната ни. Кандидатът илюстрира и различните фактори, които влияят при взимането на решението за пътуване и влизат в етапа на продуктовото оценяване. За целта, авторът разглежда и мултифакторния/мултиатрибутивния модел - метод на Фишбейн за нагласите на туристите, на който базира изчислението на привлекателността на туристическата дестинация, приложените скали за измерване и методите и анализите, които го обуславят.

Глава трета от дисертационния труд разглежда предмета на изследване и демонстрира анализа на привлекателността на туристическа дестинация България. Акцентът е насочен към установяване на предимствата, които повишената

привлекателност осигурява за всички заинтересовани страни и значението ѝ за потребителите в процеса на вземане на решение за избор на организирано туристическо пътуване.

За изясняване на приложните въпроси е приложен, описания в предходната глава „**Модел за нагласите на Фишбейн**“, за да се изчисли цялостната или глобалната привлекателност на туристическа дестинация България. Формулирана е емпирично чрез следния математически запис $A_0 = \sum_{i=1}^n A_i I_i$, където A_0 репрезентира общата туристическа нагласа към дестинацията, респективно до колко наистина е привлекателна дадената туристическа дестинация; i се отнася до атрибутите/характеристиките на туристите; I_i обозначава силата на убежденията или възприятия или когнитивното възприятие на туристите, че дестинацията е свързана с атрибут i ; A_i обозначава афективната оценка на атрибута i от туриста и n се отнася до броя на атрибутите. Като цяло, възприятийните/когнитивни оценки се отнасят до убеждения или познания за атрибутите на дестинацията, до като се има предвид, че афективната оценка се отнася за чувства към, или привързаност към тази дестинация. В резултат от тези две оценки - възприятийните/когнитивните и емоционални оценки, за дадено туристическо място, формират цялостна или глобалната привлекателност на дадена дестинация.

Следва изложение, в което са приложени другите използвани методи за решаването на изведените научноизследователски задачи, в посока към анализа на привлекателността на туристическа дестинация България, а именно: средната аритметична величина (\bar{x}) и стандартно отклонение (SD), факторен анализ с Varimax Rotation, изчислени чрез SPSS. ANOVA тест е проведен за всеки един от факторите и показва значителни различия между респондентите от различните изследвани държави за осемте променливи.

Разработката завършва със съвкупност от **насоки за подобряване управлението на привлекателността на туристическа дестинация България** (с. 182).

При рецензирането на дисертационния труд прави впечатление, че авторът е проучил значителна като количество и тематика литература, свързана с

управлението на привлекателността на туристическата дестинация. Също така, е правил опит за развитие на дискусия на базата на различните авторски тези, хипотези и практически приложения от управлението областта на привлекателността на туристическата дестинация.

На базата на изследването в дисертационния труд, автор и научен ръководител са очертали следните **приноси, които считам за обосновани и приемам**:

1. Обогатено е научното познание в областта на привлекателността на туристическата дестинация и подходите за нейното управление;
2. Адаптиран е системния подход към моделите за управление на привлекателността на туристическата дестинация;
3. Разработена е методика за проучване, анализ и оценка на потребителските нагласи за привлекателността на туристическата дестинация;
4. Внедрена е подсистема за управление привлекателността в избрана туристическа дестинация с приложение на факторния анализ и отчитане предпочитанията на туристите;
5. Изведени са препоръки за подсистемата за управление привлекателността на туристическата дестинация чрез внедряването ѝ към избрана туристическа дестинация.

На етапа, на който се намира, дисертационният труд търпи и някои **критични бележки, а именно**:

1. Препоръка може да се направи и по отношение на текста на стр. 43, поради неясното открояване на свойствата на решенията, съотнесено към елементите на подсистемата, така както са описани в глава трета на дисертационния труд. Би било по-добре в трета глава ясно да се изведат същите, с оглед структурирането на подсистемата на привлекателността на туристическата дестинация. Добре би било авторът да засегне въпроса отделно и подробно, защото, както е видно от трета глава – той има пряко отношение към провежданото изследване;
2. Също така, на стр. 50 има разминаване в номерацията при изясняване на етапите на процеса на вземане на решение.

3. Представеният на стр. 70 модел не е добре описан в предхождания го текст. Авторът говори за застрахователни тарифи, текст, нямащ отношение към предлагания модел. Също така, илюстрацията към него на фигурите 4 и 5 нуждае от допълнително прецизиране, както и от ясно разграничение на описаните по-долу фази.

4. На с. 48 се говори за видовете системи и системния анализ с приложение при управлението на привлекателността на туристическата дестинация. Не става ясно, това авторова позиция ли е или е интерпретация, което изисква концентриране на вниманието в изясняване на този момент.

5. В трета точка на първа глава авторът прави опит за дефиниране на приложението на системния подход в управлението на привлекателността, което е важен положителен момент. Ето защо, за целите на разработката е добре тази част да бъде допълнително развита.

Направените критични бележки не опровергават положителната оценка на дисертационния труд. Изследването е добре аргументирано. Поставените цели са изпълнени.

Заключение

Въз основа на така представените заявявам своята положителна оценка за представения дисертационен труд на тема „**Управление привлекателността на туристическата дестинация**”. Считам, че той показва задълбочените теоретични познания на кандидата и способността му да провежда самостоятелни научни изследвания. Съдържа, също така, предвидените в ЗРАСРБ и Правилника за приложението му научно-приложни резултати. Това са и съображенията ми да предложа на уважаемите членове на научното жури да вземат решение за присъждане на Иванка Петрова Въсенска на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление (туризъм)“.

19.06.2015 г..

Благоевград

РЕЦЕНЗЕНТ:

/доц. д-р. П. Димитров/